

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Idrottsforum.org/Nordic sport science forum*.

Citation for the original published paper (version of record):

Hellström, J S. (2016)

Elitidrottares motivbild skärskådas med nykommen metod: recension av boken Life Story Research in Sport: Understanding the experiences of elite and professional athletes through narrative / Kitrina Douglas & David Carless.

Idrottsforum.org/Nordic sport science forum, : 9 mars

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:gih:diva-4381>

Elitidrottarens motivbild skärskådas med nykommen metod

John S. Hellström

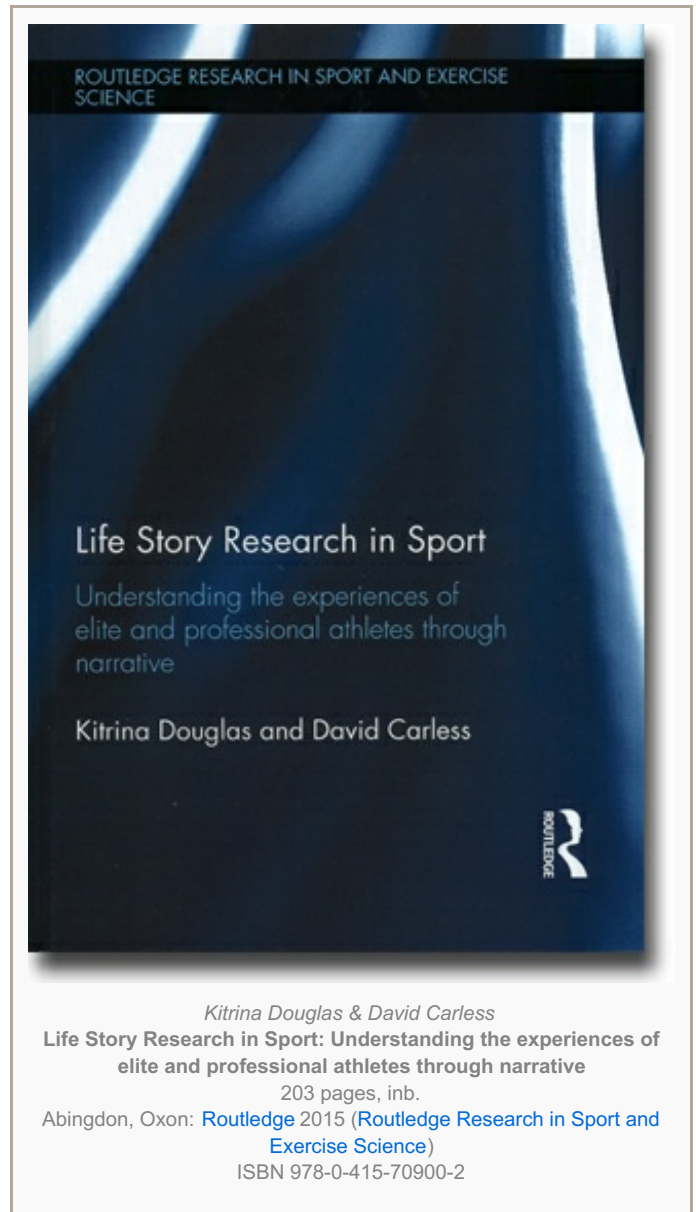
Gymnastik- och idrottshögskolan, Stockholm

Att vara elitidrottare är att hänge sig åt sin idrott. För att lyckas på den allra högsta nivån krävs att man är beredd att offra mycket som andra människor tar för givet. Det är ett liv fyllt av träning och åter träning, noggrant reglerad kost och vila, nätter på hotell, och tävlingar – med all den press det innebär. Drivkraften är strävan efter framgång. Belöningen kommer i form av segrar, ära och, åtminstone för vissa, rikedom.

Så ser den dominerande berättelsen ut för de flesta aktiva elitidrottare och på den grunden sker också värderandet av den egna insatsen. Framgång räknas i resultat. Den som vinner är framgångsrik och eftersom strävan efter framgång utgör den grundläggande drivkraften är framgång också vägen till lycka och tillfredsställelse. Men måste det vara så? Måste segrar och framgång vara den enda drivkraften eller finns det andra sätt att vara elitidrottare, andra berättelser som bygger på andra värden är de som erbjuds i den dominerande berättelsen?

Den frågan ställer sig idrottspsykologerna David Carless och Kitrina Douglas i deras nya bok *Life Story Research in Sport: Understanding the experiences of elite and professional athletes through narrative*. De ser flera problem med att förväntningarna på elitidrottare så ensidigt byggs utifrån den dominerande berättelsen. Till exempel pekar de på hur förväntningarna skapar krav som för många blir omöjliga att leva upp till, med följderna att de antingen driver sig själva för hårt och kanske lockas att ta otillåtna medel för att nå resultat, eller drabbas av stress och nedstämdhet. De elitidrottare som inte känner igen sig i den dominerande berättelsen riskerar vidare att mötas med skepsis av omvärlden. Särskilt pekar Carless och Douglas på hur medierna har svårt att hantera elitidrottare som inte ser vinnandet som den viktigaste drivkraften. I Sverige är Carolina Klüft ett typexempel på detta. Hon var tydlig med att hon inte tävlade för att vinna i första hand utan för den rena glädjen att tävla. När motivationen för sjukamp avtog och hon istället såg en utmaning i längdhopp och tresteg reagerade många sportjournalister starkt på att hon svek nationen när hon "gav bort" givna guldmedaljer. De kunde inte acceptera att hon inte drevs av att vinna.

Syftet med Carless och Douglas projekt är att problematisera den dominerande berättelsen inom elitidrotten, som de menar präglar många elitidrottarens självbild, och visa att det finns andra berättelser, andra sätt att förhålla sig till livet som elitidrottare. I djupintervjuer och fokusgrupper fick aktiva elitidrottare berätta om sina liv inom idrotten, hur de kom in i den, vad som driver dem och hur de ser på sig själva som elitidrottare. Resultaten visade att det gick att identifiera åtminstone tre tydliga berättelsemönster.

Den första var den dominerande, "the performance narrative", som Carless och Douglas benämner den. För de idrottare som känner igen sig i denna berättelse är strävan efter segrar den viktigaste drivkraften och de sportsliga resultaten måttet på framgång. Man går helt och fullt upp i sin idrott och är beredd att offra andra delar av livet för att lyckas. Att misslyckas med förhållanden, att tvingas lämna barnen hemma medan man själv är på tävling sågs som smärtsamma men acceptabla uppoffringar. Typiskt för den här gruppen var också oron för tiden efter karriären. Den som identifierar sig så starkt med sitt idrottande jag har svårt att se sig själva utan idrotten.

En annan berättelse som framträdde i intervjuerna var "the discovery narrative", som författarna valde att benämna den. Flera av intervjupersonerna uttryckte inte alls samma fokusering på segrar och resultat som de ovan nämnda. Typiskt för dessa idrottare är istället en syn på idrotten som ett yrke snarare än något som uppslukar en totalt. Livsberättelserna som passar in i detta mönster handlar mer om att få positiva upplevelser och personlig utveckling än om idrotten i sig. Flera beskrev också framtiden som full av spännande möjligheter.

Det tredje berättelsemönstret var det som Carless och Douglas kallar "the relational narrative". I dessa livsberättelser är det tydligt att drivkraften för idrottandet inte kommer inifrån utan utifrån. Man vill vinna för någon annans skull. Det klassiska exemplet är en förälder som stöttat, skjutsat, deltagit på träningar och investerat enorma mängder energi, tid och pengar för att man själv ska lyckas. Framgångarna tenderar då att förknippas med den personen och drivkraften är viljan att ge något tillbaka. Problemet som författarna för fram är risken att man bli fånge i en tacksamhetsskuld, där den egna viljan underordnas någon annans vilja.

Att visa att framgång genom segrar inte är det enda sättet att förhålla sig till idrott kan ses som ett inlägg i den diskussion om elitsatsningar inom ungdomsidrotten som för närvarande pågår inom den svenska idrottsrörelsen. Carless och Douglas visar att strävan efter segrar inte behöver vara den dominerande drivkraften inom idrotten, inte ens på absoluta elitnivå. Det är möjligt att se sitt idrottande som ett arbete eller ett nöje, en del av ens liv snarare än hela ens liv. Den som inte bygger sin identitet på idrotten har inte samma behov av segrar för sin självbild, och drabbas inte lika hårt av motgångar. Det är ett spännande och viktigt budskap inte bara till aktiva elitidrottare, utan även till de ungdomar och ungdomsledare som har framgångsrika idrottsstjärnor som förebilder.

Hur kan jag som forskare sätta ord på en annan människas känslor och upplevelser utan att det blir fiktion? Carless och Douglas menar att frågan är fel ställd.

Carless och Douglas' studie är även intressant av ett annat skäl. Den metod de använder, narrativ analys, har fått stor uppmärksamhet under de senaste åren eftersom den utmanar rådande föreställningar om vad vetenskap är och kan vara. Ellis (2004, s. 195–196) skiljer på narrativ analys och analys av narrativ, där den förstnämnda metoden innebär att forskaren själv antar rollen som berättare som ett sätt att tolka ett intervjumaterial (exempelvis), medan den andra metoden innebär att forskaren analyserar befintliga berättelser. Skillnaden är i viss mening inte så stor. Analys av narrativ handlar till stor del om att tolka enskilda texter eller händelser som delar av ett större sammanhang och visa hur berättelser fungerar som kognitiva mallar som människor använder för att förstå och skapa mening i tillvaron. Narrativ analys handlar också om att skapa helheter ur delar, men på ett annorlunda sätt och med ett annat syfte. Narrativ analys är inte analys av berättelser utan berättelse som analys. I *Life Story Research in Sport* vill Douglas och Carless förstå hur elitidrottare upplever sin tillvaro som elitidrottare. Men istället för att enbart intervjua elitidrottare och redovisa intervjuvaren på traditionellt sätt, i löptext med citat ur intervjuerna, använder de svaren för att själva skapa respondenternas livsberättelser, ungefär som en författare skriver en biografi. Berättelsen är således inte en sammanfattning av respondenternas intervjuvar utan en tolkning av dem.

Den kritiska frågan är hur dessa berättelser kan ha något sanningsanspråk. Hur kan jag som forskare sätta ord på en annan människas känslor och upplevelser utan att det blir fiktion? Carless och Douglas menar att frågan är fel ställd. Syftet med deras studie är inte att redogöra för objektiva resultat framtagna genom experiment eller statistiska analyser, utan att förstå och förmedla andra människors upplevelser. Och upplevelser kan inte mätas eller beskrivas objektivt. Det finns inga sanningar om människors upplevelser, de är per definition subjektiva. Det som gör andra människors upplevelser och livsberättelser forskningsbara är insikten om att inga människor är frikopplade från det omgivande samhället. Tvärtom är våra egna livsberättelser formade och färgade av en ganska begränsad uppsättning metaberättelser som vi förhåller oss till. Det är forskarens teoretiska kunskap om

hur dessa metaberättelser påverkar individers sätt att förstå sig själv som gör narrativ analys till vetenskap.

Projektet kompliceras emellertid av ett forskarmässigt dilemma. Den ena av författarna, Kitrina Douglas, har själv varit golfspelare på elitnivå. Det, menar författarna, ger henne unika möjligheter att förstå hur andra elitgolfare upplever sig livsmiljö. Samtidigt finns det en uppenbar risk att tolkandet av andra golfares upplevelser färgas av hennes egna upplevelser. Den berättelse som forskaren skapar utifrån intervjumaterialet riskerar att bli en blandning av egna upplevelser och respondentens. Författarna är medvetna om detta och diskuterar det utförligt. De väger fördelar och nackdelar med "Kitrina's insider status" i en matris och når slutsatsen att fördelarna överväger. För att minska risken för att berättelserna inte blir en sallad av intervjupersonernas svar och Kitrina Douglas egna upplevelser har de skapat berättelserna tillsammans och låtit David Carless "outsider status" väga upp Douglas "insider status".

Jag menar att forskarens egna upplevelser leder projektet ut på väldigt tunn is. Att skapa en berättelse baserad på en persons intervju svar och kalla berättelsen för kunskap om denna persons känsloliv utmanar åtminstone mina föreställningar om vad vetenskap är och kan vara. Om det dessutom finns tvivel kring om det verkligen är intervjupersonernas upplevelser som ligger till grund för berättelsen anser jag att man som forskare överträder en viktig trovärdighetsgräns. Det är en allvarlig kritik mot studien, men frågan är om det också påverkar dess värde. Svaret är att det ändå inte gör det. En av de poängerna med narrativ teori är insikten om att berättelser till viss del är kollektiva. Vi förstår oss själva och det som händer omkring oss genom att förhålla oss till redan etablerade berättelser. Syftet med Carless och Douglas studie är inte att återskapa de enskilda individernas livsberättelser, utan att med hjälp av dessa identifiera andra berättelser än den dominerande. Att Kitrina Douglas använder sina egna erfarenheter för att förstå hur andra golfare upplever sina liv som professionella golfare blir därför ett mindre problem.

Life Story Research in Sport är i första hand en bok om narrativ analys inom idrottspsykologi.

Undersökningsobjektet, elitidrottarens upplevelser, hamnar som jag ser det inte i skymundan av den teoretiska/metodologiska diskussionen. Att narrativ analys utmanar gängse vetenskapliga föreställningar är författarna väl medvetna om och de ägnar mycket utrymme åt att förklara och försvara sin metod. Resultatet blir en teoretiskt intressant diskussion som är väl värd att läsa för den som vill testa sin egen förförståelse kring vetenskaplighet. Man behöver inte hålla med, men det är uppfriskande att ta del och författarnas argument.

En central del av narrativ analys är presentationen av resultaten. Författarna skriver själva att en stor utmaning för dem som forskare var att få tillträde till idrottarnas upplevelser, förstå dem och slutligen representera dem på ett sätt att de blir tillgängliga för andra. Berättelsemetoden är nyckeln till denna process. Delar av resultatredovisningen är således skriven som en novell med dialog, miljöbeskrivningar och beskrivningar av huvudpersonens (intervjupersonens) känslor och tankar. Det är karaktäristiskt för narrativ analys och det fungerar bra. Delar av resultatbeskrivningen görs i berättelseform, andra delar görs i form av mer traditionell berättelseanalys. Kombinationen ger en bra och övertygande redogörelse för de tre berättelsemönstren.

Ett grepp som jag däremot aldrig tidigare stött på är författarnas beskrivning av sin egen forskningsprocess i berättelseform. Berättelsen beskriver hur personerna Tom och Jessie under loppet av flera år arbetar sig fram till det forskningsprojekt som presenteras i föreliggande bok. Återigen får man som läsare i ett ganska långt avsnitt ta del av dialog, miljöbeskrivningar, personbeskrivningar, tankar och känslor. Men nu är det alltså inte intervjupersonernas upplevelser som beskrivs utan författarnas egna (Tom och Jessie är David och Kitrina). Här tycker jag att författarna sätter sig själva i centrum i allt för hög grad. Jag ser inte behovet av att redogöra för den egna forskningsprocessen i form av en berättelse. Jag är intresserad av intervjupersonerna känsloliv, inte forskarnas. Känslan att författarna fokuserar för mycket på sig själva går som en röd tråd genom boken och det påverkar tyvärr läsningen.

Copyright © [John S. Hellström](#) 2016

Referens

Ellis, C. (2004). *The Ethnographic I: a methodological novel about autoethnography.*

